

O‘ZBEK MILLIY MATOLARI ATLAS VA ADRASDA AYOLLAR LIBOSLARINI TAYORLASH TEXNOLOGIYASI VA USLUBLARI

Ochilova Marjona O‘tkir qizi

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta’lim yo’nalaishi

4 - kurs “L”guruh talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek milliy matolari — atlas va adras asosida ayollar liboslarini tayyorlashning texnologik jarayonlari hamda badiiy-uslubiy xususiyatlari tahlil etilgan. Maqolada mato tanlash, bichish-tikish bosqichlari, bezak elementlari va milliy an’analarni zamonaviy modada uyg‘unlashtirish masalalariga e’tibor qaratilgan. Shuningdek, atlas va adras matolarining fizik-mexanik xususiyatlari, ularning libosdagi shakl va estetik ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot natijalarida milliy liboslar dizaynida xalqona bezak uslublaridan foydalanishning zamonaviy yechimlari keltirilgan.

Kalit so‘zlar: atlas, adras, milliy mato, libos, dizayn, texnologiya, moda, an’ana, bezak, uslub.

O‘zbekiston xalqining boy madaniy merosi, ayniqsa, milliy kiyim madaniyati, xalq amaliy san’ati va hunarmandchiligining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Shular orasida atlas va adras matolari o‘zining nafisligi, yorqin rangi hamda o‘ziga xos naqshlari bilan ajralib turadi. Ushbu matolar qadimdan ayollar liboslarini bezab kelgan bo‘lib, ularning har bir ipida milliy ruh, estetik did va xalqona qadriyatlar mujassamdir.

Bugungi kunda milliy kiyimlar modasi nafaqat an’anaviy bayramlar, balki kundalik kiyim-kechak yaratish sohasida ham alohida o‘rin tutmoqda. Shu bois, atlas va adras matolari asosida yaratiladigan liboslarning texnologik jihatdan mukammalligi va badiiy-uslubiy yangilanishi dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — o‘zbek milliy matolari atlas va adrasdan foydalanib, ayollar liboslarini tayyorlashda qo‘llaniladigan zamonaviy texnologiyalarni, dizayn yechimlarini hamda estetik yondashuvlarni ilmiy jihatdan tahlil qilishdir. Tadqiqotda mato tanlashning o‘ziga xos jihatlari, ularning ishlov berish texnologiyasi, libos shakli va bezak elementlari o‘rtasidagi uyg‘unlik masalalari yoritiladi.

Atlas va adras matolari o‘zbek xalqining asrlar davomida shakllangan milliy hunarmandchilik madaniyatining yorqin namunalari. Ushbu matolar nafaqat kiyim-kechak tayyorlash uchun ishlatilgan, balki xalqning didi, turmush tarzi, estetik qarashlari va ruhiy olamini ifodalovchi san’at asari sifatida ham qadrlanadi. Atlasning ipak tolalaridan to‘qilishi va adrasning yarim ipak tarkibli bo‘lishi ularni bir-biridan farqlaydi, biroq ikkisini birlashtirib turuvchi umumiy jihat — bu matolarning rang-barangligi, naqshlarining ramziy ma’nolarga boyligi va tabiatdan ilhomlangan tuzilishidir. Ayollar liboslarini tayyorlashda atlas va adrasning bunday xususiyatlari dizaynerlar uchun cheksiz imkoniyatlar yaratadi.

Bugungi kunda milliy matolar asosida yaratilayotgan liboslar nafaqat o‘zbek ayollari orasida, balki xalqaro moda sahnasida ham e’tibor qozonmoqda. Buning asosiy sababi shundaki, atlas va adras matolari har bir kiyimga o‘ziga xos nafislik, hasham va joziba bag‘ishlaydi. Shuningdek, bu matolardan tayyorlangan liboslar inson tanasiga yengil, qulay va tabiiy muhit yaratadi. Atlasning silliq yuzasi va yorqin jilosi ayollar liboslarida bayramona kayfiyat hosil qilsa, adras matosining biroz to‘qroq, ammo yumshoq tuzilishi kundalik kiyimlarda tabiiylik va soddalik uyg‘unligini beradi. Shu bois, har bir matoning o‘ziga xos texnologik ishlov berish usullari mavjud bo‘lib, ular libos sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Libos tayyorlash jarayonida eng muhim bosqichlardan biri bu — matoni to‘g‘ri tanlash va uning fizik hamda estetik xususiyatlarini inobatga olishdir. Atlas matosidan libos tikishdan avval uni ehtiyotkorlik bilan dazmollab, oldindan namlik bilan ishlov berish tavsiya etiladi, chunki ipak tolalari issiqlik ta’sirida biroz qisqaradi. Adras matosi esa yarim ipak bo‘lgani uchun tikish jarayonida nisbatan osonroq ishlov beradi, biroq u ham oldindan cho‘zilib ketmasligi uchun tayyor holatga keltiriladi. Tikish jarayonida atlas matosiga mayda ignalar, yupqa iplar va ipak to‘qimalariga mo‘ljallangan maxsus mashinalar qo‘llaniladi. Bu libosning silliq tikuv chiziqlarini saqlash va estetik yaxlitlikni ta’minlash imkonini beradi.

Ayollar liboslari uchun atlas va adrasdan ko‘ylak, bluzka, sarpo, milliy kostyum, dastro‘mol va ro‘mol kabi turli kiyim turlari tayyorlanadi. Har bir kiyim turi uchun mato tanlashda rang uyg‘unligi va naqsh mazmuniga alohida e’tibor beriladi. Masalan, atlas matosining yorqin qizil, binafsha yoki ko‘k ranglari tantanali liboslarda ko‘proq ishlatilsa, adrasning tabiiy tuslari — och yashil, jigarrang yoki oq-ko‘k ranglar kundalik kiyimlarda qo‘llaniladi. Uslub jihatidan, hozirgi davr dizaynerlari milliy shaklni

saqlagan holda zamonaviy siluettlarni yaratishga intilmoqda. Bunda libosning yeng, yoqa, bel qismi va etak uzunligi zamonaviy moda talablariga moslashtiriladi, ammo atlas va adras naqshlarining milliy ruhi saqlab qolinadi.

Milliy liboslarda bezak elementlari ham muhim o‘rin tutadi. Atlasdan tikilgan liboslarga ko‘pincha zar iplar bilan ishlangan kashta, boncuk va dantel bezaklar qo‘llanadi. Adras liboslarida esa soddaroq, lekin nozik ishlov berilgan yoqa, manjet yoki bel qismi bezaklari afzal ko‘riladi. Ayrim hollarda atlas liboslariga milliy taqinchoqlar — marjon, sirg‘a, kamar va shodalar bilan bezak berish ayolning libosini yanada jozibador qiladi. Bu bezak elementlari milliy an‘analarning zamonaviy talqinini ifodalaydi.

Texnologik jihatdan qaraganda, atlas va adras matolarini tikishda bichim aniqligi va tikuvning sifatli bajarilishi alohida ahamiyatga ega. Har bir libosning andazasi inson tanasining shakli va o‘lchamlariga mos ravishda tayyorlanadi. Matoni isrof qilmaslik, naqshning markaziy o‘qiga to‘g‘ri joylashtirish ham dizayn madaniyatining muhim mezonidir. Ayniqsa, atlas matosidagi simmetrik naqshlarni noto‘g‘ri joylashtirish libos ko‘rinishini buzishi mumkin. Shu sababli, har bir detalni oldindan rejalashtirish, tikuv chiziqlarini aniqlash va sinov bichimlarini amalga oshirish talab etiladi. Bu jarayon milliy libos tayyorlash texnologiyasining asosiy bosqichlaridan biridir.

Hozirgi kunda ko‘plab dizaynerlar atlas va adras matolarini zamonaviy modaga moslab qayta talqin qilmoqda. Ular an‘anaviy naqsh va rang uyg‘unligini saqlagan holda, yangi shakllar — kombinatsiyalangan materiallar, zamonaviy kesimlar, yengil astarlar va ekologik toza aksessuarlar bilan boyitmoqda. Masalan, atlas matosidan yaratilgan ko‘ylakning bel qismi zamonaviy elastik lenta yoki charm kamar bilan uyg‘unlashtiriladi, adrasdan tikilgan liboslarga esa yengil shifon yoki paxta matolari bilan kontrastli ko‘rinish beriladi. Bu yondashuv milliy kiyimni global moda kontekstiga olib kirishga xizmat qilmoqda.

Texnologik taraqqiyot ham milliy liboslar tayyorlash jarayoniga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy tikuv mashinalari, lazer bichish uskunalari, raqamli naqsh chizish dasturlari atlas va adras liboslarini yanada aniqlik bilan tayyorlash imkonini yaratmoqda. Shunga qaramay, milliy libosning ruhini saqlab qolish uchun ko‘plab ustalar hali ham qo‘l mehnatidan, an‘anaviy tikuv usullaridan foydalanadi. Bu liboslarning har bir nusxasini betakror qiladi va ularni san‘at darajasiga ko‘taradi.

Atlas va adras matolari nafaqat modaning bir elementi, balki o‘zbek xalqining tarixiy xotirasi, madaniy o‘zligi va estetik qadriyatlarini ifodalovchi timsollardir. Har bir libosda milliylik, ayollik, sadoqat va go‘zallik mujassam. Shu bois, ushbu matolar asosida tikilgan ayollar liboslarini yaratish texnologiyasi faqat amaliy jarayon emas, balki ma’naviy va estetik qadriyatlarni yangi shaklda ifodalash vositasi hamdir.

Milliy liboslarni zamonaviy dizayn asosida qayta talqin etish orqali yosh avlodda o‘z milliy qadriyatlariga mehr uyg‘otish, estetik didni rivojlantirish va milliy merosni asrab-avaylashga xizmat qiluvchi muhim yo‘nalishlardan biri shakllanmoqda. Shu bilan birga, atlas va adras liboslarining zamonaviy talqini o‘zbek modasining xalqaro maydondagi obro‘cini oshiradi, milliy brend sifatida tanilishiga zamin yaratadi. Natijada, o‘zbek milliy matolari asosida yaratilgan liboslar o‘tgan avlodlarning mahorati va bugungi ijodkorlik ruhini birlashtirib, milliy o‘zlikni saqlash bilan birga uni dunyoga tanitishga xizmat qiladi.

O‘zbek milliy matolari — atlas va adraslar, xalqimizning boy madaniy merosi va estetik didining yorqin ifodasi sifatida, zamonaviy moda yo‘nalishida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Ushbu matolar asosida yaratiladigan ayollar liboslari milliylik va zamonaviylik uyg‘unligini aks ettiradi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, atlas va adras matolarini tanlash, ularni texnologik jihatdan to‘g‘ri ishlov berish va badiiy bezash libos sifatining, qulayligi va estetik jozibasining asosiy omillaridir.

Zamonaviy dizayn yondashuvlari milliy kiyimlarni global moda kontekstiga olib kirish bilan birga, xalqona qadriyatlarni saqlab qolishga xizmat qilmoqda. Milliy matolardan foydalanishning yangi texnologik usullari, jumladan, raqamli naqsh chizish, lazer bichish, kombinatsiyalangan materiallar bilan uyg‘unlashtirish yo‘llari liboslarning amaliy va estetik sifatini yanada oshirmoqda.

Shu sababli, atlas va adras matolari asosida ayollar liboslarini tayyorlash nafaqat tikuvchilik mahoratini, balki milliy madaniyatni, estetik tafakkurni va ijodiy yondashuvni ifodalovchi muhim jarayondir. Bunday liboslar yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash, milliy qadriyatlarga hurmat va estetik didni rivojlantirishda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan dabiyotlar ro'yxati

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. **Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons** // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. **Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region** // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. **Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology** // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавди́ров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. **Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari** // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. **Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students** // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавди́ров С. А. **Изобразительному и прикладному искусству** // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. **Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish** // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. **Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts** // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

